

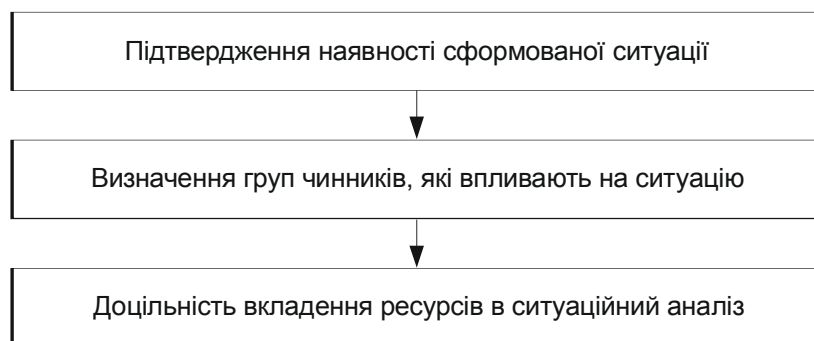

Рис. 5. Етапи аналізу ситуації методом ситуаційного аналізу

Крім розглянутих методів, в аналізі ситуацій можуть бути використані й інші. Аналіз ситуацій сприяє подальшому розвитку теорії управління, дає змогу використовувати можливості прямого застосування науки до конкретних ситуацій та умов.

Висновки. У процесі дослідження визначено особливості аналізу ситуацій, його задачі. Описано методи аналізу ситуацій для подальшого використання в менеджменті організацій з метою ефективного вирішення ситуацій.

Література

1. Василенко В.О., Шостка В.І., Клеймов О.М. Ситуаційний менеджмент: Навч. пос. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 372 с.
2. Лісенко Л.С. Як досягнути успіху в переговорах// Вісник Академії праці та соціальних відносин. – 2004, № 3. – С. 8-14.
3. Про контроль та аналіз ситуацій на потенційно небезпечних об'єктах/ Серебровський О.М.// Математичні машини і системи. – 1999, № 1. – С. 98-117.
4. Панфилова А.П., Громова Л.А., Богачек И.А., Абчук В.А. Основы менеджмента. Полное руководство по кейс-технологиям/ Под ред. проф. Соломина В.П. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.
5. Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.02 [Електронний ресурс]/ І.В. Заблудська; Східноукраїнський держ. ун-т. – Луганськ, 1998. – 18 с.

УДК 336.22

Аспір. С.Г. Шевченко¹ – НЛТУ України, м. Львів

МОТИВИ ПОПИТУ НА ГРОШІ

Висвітлено різнобічні підходи щодо питання мотивації попиту на гроші. Проведено порівняльний аналіз поглядів різних економічних течій і напрямків стосовно мотивів попиту на гроші.

Post-graduate S.G. Shevchenko – NUFWT of Ukraine, L'viv

Motives of demand on a money

Different approaches to the question of motivation of demand on a money are reflected in the article. The comparative analysis of views of different economic flows and directions is conducted in relation to reasons of demand on a money.

У монетарних теоріях структура попиту на гроші розглядається через мотиви індивідів тримати в певній формі свій дохід або багатство. Розподіл багатства на різні форми його збереження визначається:

¹ Наук. керівник: доц. Я. В. Кульчицький, канд. екон. наук – НЛТУ України

- а) структурними та функціональними особливостями економічних систем;
- б) системою чинників, які формують рішення індивідів;
- в) уподобаннями та перевагами, які виникають у індивідів та можливостями розміщення багатства.

В економічній літературі розглядається попит, пов'язаний з можливим використанням грошей для здійснення товарообмінних платежів та придбання фінансових активів, які приносять процентний дохід.

При аналізі структури попиту на гроші важливо враховувати існуючий понятійний апарат. Зазвичай, поняття "попит на гроші" і "мотиви попиту на гроші" вживаються як синоніми, хоча вони володіють різними властивостями. Значення поняття "мотив" пов'язано з прагненнями, які стимулюють або визначають певні дії. Грошовий попит визначають мотиви учасників економічної діяльності володіти готівкою для виконання певної функції, що властива грошам. Розуміння попиту на гроші пов'язано з уже сформованими мотивами володіти певним розміром готівки за визначених економічних умов.

У формуванні певного виду попиту на гроші можуть брати участь різні мотиви попиту, які в деяких випадках є протилежно спрямованими.

Трансакційний мотив попиту на гроші пов'язаний з потребами здійснення угод з купівлі-продажу товарів та надання послуг. Здебільшого трансакційний мотив попиту на гроші пов'язаний з тим, що між часом отримання доходу та необхідністю здійснити платіж існує відповідний часовий інтервал. Залежно від розміру отриманого доходу та часового інтервалу формується попит на трансакційні залишки. У разі, коли дохід і часовий інтервал є постійними, можна стверджувати, що трансакційний грошовий залишок становить постійну частку грошового доходу.

Трансакційний мотив реалізується через формування відповідного трансакційного попиту на гроші. Трансакційний попит пов'язаний з бажанням реалізувати трансакційний мотив при розподілі доходу відповідно до прагнення суб'єктів економічної діяльності здійснювати угоди з купівлі-продажу.

Дж. Кейнс поглибив аналіз трансакційного попиту на гроші і, поряд з мотивами перестороги і спекулятивного мотиву, виділив мотив, зв'язаний з доходом та комерційний мотив [1].

Мотив доходу пов'язаний зі зберіганням готівкових грошей для необхідності зрівноваження отримання та витрачання доходу, які розділені певним інтервалом. Сила цього мотиву, яка проявляється у рішенні тримати певну суму готівкових грошей, залежить від величини доходу і нормальної тривалості інтервалу між його отриманням та витрачанням. Саме в зв'язку з цим мотивом швидкість обігу грошей найбільш повно розкриває свій зміст.

Комерційний мотив пов'язаний з необхідністю мати готівкові гроші, щоб оплачувати поточні витрати на ведення справ до отримання виторгу від продажу продукції. Готівка потрібна також в інтервалі між закупівлею товарів та їх реалізацією. Величина такого попиту залежить від поточного випуску і поточного доходу.

Спекулятивний мотив попиту на грошові залишки, визнавався представниками більшості монетарних концепцій. Проте механізм його форму-

вання розглядали з різних позицій. Представники кількісної теорії розглядали спекулятивний мотив попиту на грошові залишки, як другорядний і як такий, що не має істотного значення. Лише найбільш розвинена форма кількісної теорії у векселях враховувала спекулятивний попит.

У роботі "Процент та ціни" К. Віксель переглядає кількісну теорію через призму впливу норми процента, який визначає попит на гроші або кредити. Практично К. Віксель наблизив спекулятивний мотив попиту на гроші до його розуміння Дж. Кейнсом. У теорії Дж. Кейнса спекулятивний мотив попиту на гроші посів центральне місце і визначав ту частину доходу, яка формувалася залежно від процентної ставки.

При аналізі спекулятивного мотиву на гроші Дж. Кейнс підкреслює, що порівняно з іншими мотивами він більш складний тому, що є передавальною ланкою у зміні кількості грошей. У стабільній економіці кількість грошей для забезпечення трансакційного мотиву і мотиву перестороги залежать головним чином від рівня грошового доходу і загальної економічної активності.

Спекулятивний попит гнучко реагує на зміну норми процента, які задаються зміною норми цін облігацій і боргових зобов'язань різних строків. В економіці зміна спекулятивного попиту відповідає загальному попиту на гроші, що створює можливість використати механізм впливу на грошову систему та економіку [1].

На використанні спекулятивного мотиву побудована ліквідна "пастка" Дж. Кейнса. У разі зниження процентної ставки нижче за певний рівень, всі учасники економічної діяльності будуть зберігати своє багатство в готівковій формі. Зміна переваг і зміна функції ліквідності відбувається залежно від інтерпретації ринкової інформації учасниками ринку. У ситуації, коли інформація торкається більшості, норма процента буде пристосовуватися до нової ринкової ситуації без товарообмінних угод. Якщо ринкова інформація змінить переваги ліквідності і бажання володіти готівкою, то норма процента без зміни запасу грошей збалансує переваги та економічні обставини.

Можливі випадки, коли задоволення спекулятивного мотиву попиту на гроші шляхом зміни норми процента здійснюється без зміни функції ліквідності. Проте, загальним випадком є, коли разом зі зміною переваг змінюється норма процента та функція ліквідності.

Реалізувати спекулятивний мотив попиту на гроші можливо шляхом придбання певних фінансових активів, процентна ставка яких має ймовірну тенденцію до зростання. З іншого боку, задовольняти мотив перестороги можливо також шляхом придбання тих самих фінансових активів, процентні ставки яких є стійкими і не підлягають різним коливанням.

Попит на гроші з мотивів перестороги здебільшого розглядається як страховий резерв на випадок непередбачених обставин. Представник кембриджської школи А. Маршалл розглядав лише два мотиви нагромадження грошей: як фонду обігу (трансакційний попит) та страхового резерву. Для прийняття рішень з розподілу багатства представники кембриджської школи застосували теорію активного вибору між альтернативними вигодами від нагромадження грошей і втрат від неотримання можливого доходу.

Дж. Кейнс при аналізі попиту на гроші підкреслював, що невпевненість у майбутній динаміці процента є основним мотивом попиту на гроші з мотивів перестороги і знаходиться у функціональній залежності від можливої динаміки проценту. Зберігання облігацій у Дж. Кейнса пов'язано з ризиком зниження процентної ставки і неотриманням доходу. Володіння грошовими залишками не дає доходу, проте також не пов'язано з можливими втратами. Статистична оцінка ймовірності отримання доходу є основою для прийняття рішення про збереження багатства в грошовій формі. За моделлю Дж. Кейнса мотив перестороги при формуванні попиту на гроші залежить від двох чинників: а) від процентної ставки; б) від рівня грошового доходу.

У такому випадку мотив перестороги певною мірою повторює спекулятивний мотив, який також залежить від розміру процентної ставки. Своєю чергою, дохід визначає трансакційний мотив попиту на гроші. Розмежування мотивів попиту в таких випадках залежить від напрямків зміни процентної ставки. Динаміка процентної ставки в напрямках, які не створюють загрозу неотримання доходу, визначає мотив перестороги. Формування доходу вимагає для укладання трансакційних угод готівкових грошей. Непередбачена динаміка доходу створює потребу в укладанні додаткових угод, що також породжує попит на гроші з мотивів перестороги.

Таким чином, попит на гроші з мотивів перестороги визначає попит з мотивів перестороги, імовірнісне значення процентної ставки та доходу.

У сучасних ринкових економіках мотив перестороги реалізується в портфельному підході до залучених фінансових активів. Напрямки можливостей інвестування частин багатства у фінансові активи пов'язані з їх ризикованістю.

Портфельний підхід дає змогу найбільш повно реалізувати мотив перестороги шляхом диверсифікації активів і розподілу ризику між ними. Об'єднання в одному портфелі фінансових активів з різнонаправленою динамікою процента та імовірнісними характеристиками дає змогу мінімізувати ризик. Поєднання в диверсифікованому портфелі грошей та фінансових активів залежить від мотивів інвесторів.

Мотив перестороги стимулює збільшення частки грошей і реалізується через еластичність процентної ставки, коли попит на гроші зменшується за високої процентної ставки і зростає за низької процентної ставки. Процентні ставки визначають попит на гроші з мотивів перестороги, а також спекулятивний мотив попиту на гроші, які є протилежно направленими.

Попит на гроші в моделі Дж. Кейнса пов'язаний з нормою процента. Проте, після досягнення його певного нижнього значення учасники економічної діяльності будуть чекати її підвищення і прагнути мати в руках гроші, а не облігації. Збільшення пропозиції грошей вже не в стані зменшити процентну ставку. Мотив перестороги пов'язаний з тим, що коли процентна ставка знижується, дохід з облігацій вже не може компенсувати ризик і тому зростає бажання тримати частину доходу у вигляді грошей. У поведінці інвестора можуть об'єднуватися одночасно і взаємодоповнюватися декілька мотивів.

Для більш повного визначення впливу окремих мотивів необхідно врахувати динаміку номінальних та реальних процентних ставок. В усіх моделях попиту на гроші реальні та номінальні процентні ставки є чинниками, які визначають переваги та мотиви учасників економічної діяльності.

Номінальні процентні ставки визначають номінальний розмір доходу від заощадження без врахування його реальної купівельної спроможності щодо товарів та послуг, які можуть бути придбані. Номінальні процентні ставки зіставляють з майбутнім процентним доходом в теперішніх цінах.

Реальні процентні ставки пов'язані з тими благами, які можна буде придбати переважно в майбутньому у випадку відмови від споживання сьогодні.

Представники кембриджської школи в класичній теорії А. Маршалл, А. Пігу, Р. Хутрі вважали, що сукупний попит пристосовується до рівня цін, і гроші не впливають на обсяг реального продукту, а лише визначають його номінальну величину. Трансакційний попит на гроші залежить від рівня цін та обсягу виробництва, які взаємно урівноважуються через зміни цін. Зміна цін є тим визначальним регулятором, який міняє мотиви, що формують попит на гроші. При підвищенні цін для збереження реальної вартості грошових залишків потрібно збільшувати їх частку в доході і зменшувати у разі зниження цін. Така властивість саморегулювання економічних систем шляхом зміни цін отримала назву "ефект Пігу", і в монетарній теорії визначається як ефект багатства.

Швидкість обігу грошей впливає на формування трансакційного попиту на гроші. І. Фішер вважав, що визначальними чинниками реальної економіки, які обумовлюють швидкість грошей, є технологічна структура, умови виробництва та обміну, що є відносно стабільними і змінюються повільними темпами. Тому зміна пропозиції грошей та попиту на них не спроможна значно впливати на швидкість обігу грошей.

У кругообігу доходів і втрат, які формуються через трансакційні угоди, швидкість обігу грошей забезпечує номінальний розмір доходу. Таким чином, у кількісній теорії попит на гроші для трансакційних угод:

$$MD_{TP} = \frac{PQ}{V}, \quad (1)$$

де: Q – випуск продукції; P – рівень цін; V – швидкість обігу грошей.

У сучасній макроекономіці реальні грошові залишки повинні забезпечити формування доходів або фінансувати витрати шляхом зміни швидкості обігу грошей. Найбільш поширеним показником швидкості обігу грошей є відношення номінального ВВП до номінальної грошової маси. Операції з закупівлі товарів та послуг або трансакційні операції є в основі визначення розміру ВВП, тому швидкість трансакційних операцій повинна забезпечити формування необхідного розміру доходу.

Для визначення швидкості обігу грошей вживається поняття "трансакційна" або "операційна швидкість", яка визначається як кількість обігів грошової маси за період, що необхідний для забезпечення сукупного обсягу угод в економіці [2].

Таким чином, підвищення швидкості здійснення трансакційних угод зменшує попит на реальні грошові залишки. Недостатня швидкість обігу грошей підвищує попит на гроші. Проте, монетаристи вважають, що швидкість обігу грошей є постійною і тому вона не впливає на формування попиту в трансакційних згодах. Зміна грошової пропозиції є визначальним компонентом контролю за станом економіки.

За умов стабільної швидкості обігу грошей, попит на гроші в трансакційних угодах є також стабільним. Концепція монетаризму трансформувала кількісну теорію, проте її основні положення щодо попиту на гроші залишилися в незмінному вигляді: наявність тісного зв'язку між змінами обсягів грошової пропозиції і коливаннями рівня цін, а також положення про стабільність швидкості обігу грошей.

Трансакційний попит на гроші має стабільний характер, який визначає тісний зв'язок між розмірами грошових залишків, що накопичуються і напрямками трансакційних операцій.

У сучасних розвинених ринкових економіках постійно розвивається структура грошової маси, яка володіє різними властивостями та швидкістю обігу в грошових розрахунках.

Монетаристи, як послідовники кількісної теорії, вважали швидкість грошей постійною. Проте, статистичні дані в багатьох випадках свідчать про зміну швидкості обігу грошей в умовах економічного циклу. Тому для усунення такого протиріччя М. Фрідмен використав поняття "перманентний дохід", який визначався на базі минулих і поточних показників як середній очікуваний рівень. Такий підхід давав змогу М. Фрідмену узгоджувати темпи зростання грошової маси з ростом національного доходу.

У структурі національних економічних систем на зміну трансакційного попиту на гроші впливає система чинників (рис. 1).

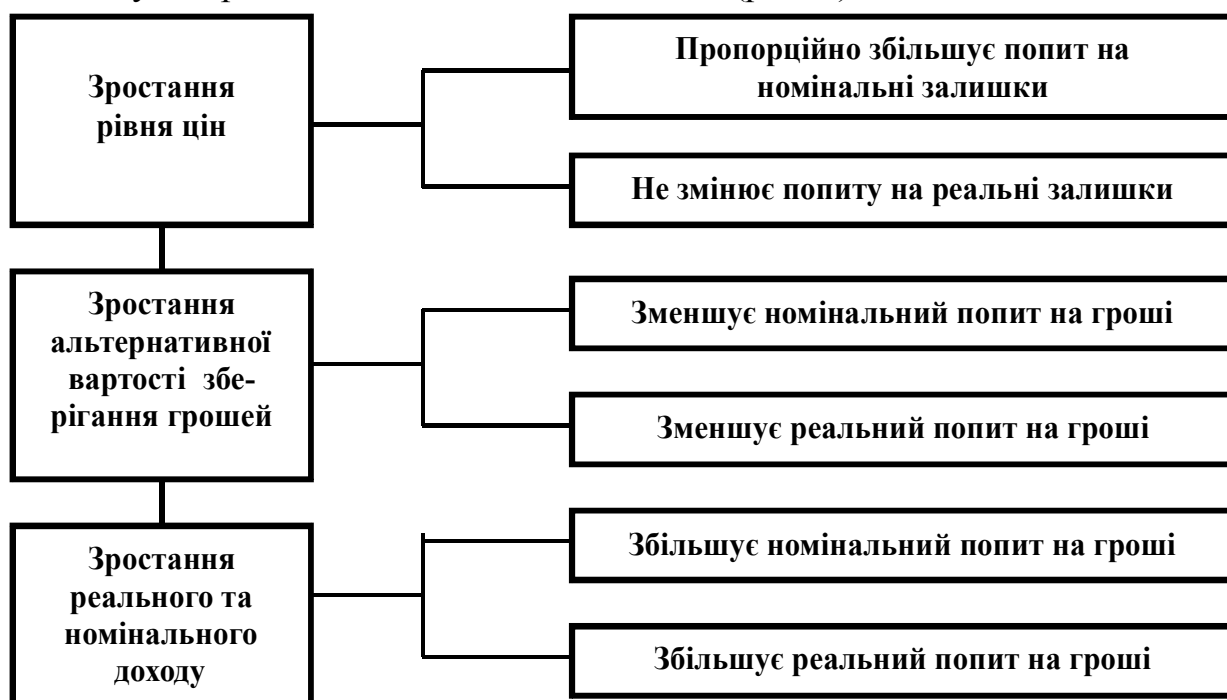

Рис. 1. Чинники зміни трансакційного попиту на гроші

Процентні ставки в монетарних теоріях не вважаються прямим чинником формування трансакційного попиту на гроші. У кейнсіанській концепції відсутні прямі посилення про існування впливу процентних ставок на трансакційний попит. Проте, в кейнсіанському передавальному механізмі впливу грошової маси на стан економіки використовуються процентні ставки.

Зберігання готівки для трансакційних угод пов'язано з альтернативними втратами неотримання доходу. У такому випадку гроші для трансакційних угод можливо конвертувати в облигації, а при виникненні потреби платежу, здійснювати зворотну операцію. Проте, така конвертація пов'язана з певними втратами на виплату винагороди фінансовим посередникам. Тому в будь-якому випадку більш вигідно певну частину коштів для трансакційних угод тримати у вигляді готівки. При формуванні портфеля фінансових активів їх склад обумовлений процентними ставками та граничними втратами для їх придбання. При формуванні портфеля, згідно з принципом граничної корисності, інвестор у випадку підвищення процентної ставки буде змінювати пакет облигацій доки він не зрівноважиться з граничними витратами. Таким чином, в моделі Дж. Кейнса процентна ставка в механізмі формування трансакційного попиту на гроші має еластичний характер.

У сучасних ринкових економіках існують відмінності у формуванні попиту між домашніми господарствами та фірмами. М. Міллер та Д. Опп при аналізі трансакційного попиту на гроші припускали, що доходи фірм відрізняються більш значними коливаннями, які зумовлені особливостями надходження виручки від продаж [3].

У разі зростання ризику і невизначеності отримання доходу фірми бажають мати більші розміри грошових залишків, які дають змогу задовольняти непередбачені потреби. М. Міллер та Д. Опп зробили припущення, що поряд з невизначеністю поступлення доходів, норма процента також коливається.

У такому випадку, попит на грошові залишки, який формують фірми, має більш складний вигляд, коли для досягнення максимального прибутку вибираються грошові залишки в діапазоні між їх максимально та мінімально можливими розмірами. У цих поворотних точках формування попиту на гроші фірма купує або продає облигації, намагаючись оптимізувати грошові залишки. Оптимальні розміри грошових залишків фірми визначають норма процента та витрати на взаємну конверсію грошей та облигацій. У випадку зростання процентних ставок середні грошові залишки будуть зменшуватися і навпаки.

Таким чином, сучасна трансакційна модель формування попиту на гроші базується на взаємодії номінального доходу, цін, швидкості обігу грошей та зміни процентних ставок.

Література

1. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег/ В кн.: Антология экономической классики. – М.: Эконом, 1993, т. 2. – С. 137-434.
2. Сакс Д.Д., Лоррен Ф.Н. Макроэкономика. Глобальный период. – М.: Финансы, 1966. – 277 с.
3. Miller M., Onn D. A model of the Demand For Money by Firms Quarterly of Economics. Juquat. – 1966.